

Accion de Inconstitucionalidad 291/2020
Artículos de la Ley de Educación sujetos a consulta
Traducido en Tsotsil

Mu'yuk slekilal k'op

Sp'ijubtasel bats'i' kerem tsebetike

Artículo. 70. – Li' ta slumalil yu'un Chiapas garantizara slekilal ta stojol yich'el sp'ijilal, stalel kuxlejal xchi'uk stalel sk'opojel yu'un stekel li krischanoetik ta jlumaltik li' ta Chiapas, ja' no jech k'ucha'al li krischanoetik vok'emik, ch'iemik li' ta jlumaltik Mexico, xchi'uk li buch'utik talemik ta namtal lumetik xchi'uk li buch'utik yakalik ta abtel ta slumalil Mexico. Ja'no jech li ajvaliletik ta xbaxbolajik spasel sventa slekilal chich'ik spijilal li chanvunetike, xchi'uk ta xich'ik ta muk', sventa mu xch'ay tas venta sk'opojel xchi'uk sts'ibajel li bats'i k'op oy li' ta jlumaltik Chiapas; ja' no jech ta xich' ich'el ta muk sventa ta xich' sp'ijilalik li jchanvunetike.

Li stojolal xchannel vun yu'un li krischanoetik li'ta jlumaltike ta xich' ich'el stalel skuxlejalik xchi'uk stalel sk'opik li jchi'iltik ta slumalil Chiapas, sventa mu xcha'y li bats'i k'ope. Li ajvaletik ta xich'ik ta muk' li xchannel vun yu'un li kerem tsebetike sventa xlaj yu'unik li jchanvunetike jech k'ucha'al xal ta kaxlan k'op medio superior xchi'uk superior.

Artículo 71.- Li sp'ijubtasel yu'un sventa krischanoetik li' ta jlumaltike ja' ta xich' ich'el ta muk' ti k'usitik sna xchi'uk li stalel xkuxlejale, ja'no jech ich'el ta muk' li sp'ijilal yu'un li jachanvunetike sventa xak' ta ilel li k'usitik sna'e, sventa xtojobaj slekilal skuxlejalik.

Artículo 72.- Li sp'ijubtasel yu'un sventa krischanoetik li' ta jlumaltike, oy cha'oxchop stuk'il:

I.- Ich'el ta muk' li stalel kuxlejal xchi'uk sk'opejel yu'un li krischanoetike.

II.- Yak'el ta ilel slekilal o'ontonil xchi'uk li slekilal ta stojolik yan stalel krischanoetik.

III.- Yak'el ta nael sp'ijilal kerem tsebetik.

IV.- Ak'beel yipal li kusitik la xchan ta sna li kerem tsebetike xchi'uk li k'usi ska'n yan xchane.

V.- Yak'el ta ilel xchi'uk ak'beel yipal sventa xchan li k'usitik nitil tsakal ta osil balumil.

VI.- Ich'el ta muk' sk'oponel xchi'uk sventa ta xich' stunesel xchi'uk xchannel li bats'i k'op xchi'uk li kaxlan k'ope.

VII. Ak'el ta ilel slekilal sventa mu x-ipaj li jun jchanvune li k'usitik xpoxtavan, jech k'ucha'al tsi'lel oy ta balumile.

VIII.- Yak'el ta na'el xchi'uk ta ilel tajimol, ak'otajel, xchi'uk li k'usi xtajinik-o vo'nee krischanoe.

IX.- Chapbel ta a'iel li jchanvun li slekilal kuxlejal xchi'uk li k'usi yan snopel yu'un li jchanvune, ja' no jech' k'ucha'al li k'usitik sna' spasele, xchi'uk xich' ta muk' slekilal kuxlejal ta slumal xchi'uk ta yan balumil.

X.- Koltael sventa xak' ta ilel sk'upinel sp'ijjal xch'uk yan krischanoetik.

XI.- Yak'el ta ilel li k'usi sna' sventa k'usitik lek ta ts'unel ta slumal.

XII.- Ich'el ta muk' xchi'uk chak' ta ilel li k'usitik sna' sts'unel ta jujun sna jchanvunetik.

XIII.- Tik'el ta svunal sk'elobil yu'un jchanubtasvanej li k'usitik sna' li jchanvunetike, sventa ich'el ta muk' li slekilal stalel li krischanoetike ta jujun lumalile.

Artículo 73.- Li ajvaliletik li' ta jlumaltik Chiapas ta sjak'ik ta jujuntik li k'usi slekilal smelolal stojol li p'ijubtasel yu'un li jchanvunetike, ja' ta xich'ik ta muk' li k'usitik yich'oj nopel ta jlumaltik México xchi'uk ta yan balumil, sventa li krischanoetik li' ta jlumaltike, xchi'ik li buch'utik talemik ta namtal balumile, yu'un la ta xich'ik ta muk' li slekilal snopbenal yu'unik jech k'ucha'al ta svunal yu'un muk'ta mantal *Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos* ta xchibal *artículo*.

Artículo 74.- Li sp'ijubtasel yu'un sventa krischanoetik li' ta jlumaltike, li abteletik li slumal Chiapas xchi'uk ta jujun jteklumetik, ta xbaxbolajik spasel yan abtel:

I.- Ak'bel yipal li k'usitik sk'an pasel ta sna chanobvun xchi'uk ta jujuntik snail bu xve'ik li chanvunetike.

II.- Ch'iesel ta svunal sk'elobil yu'un jchanubtasvanej sventa ta xich' ich'el ta muk' li k'usitik la xchan ta stot sme' li krischanoetik ta jlumaltik xchi'uk ti namtaletik vok'emik li ta jlumaltik Mexico, sventa xich' ak'el ta ilel li k'ustik sna'ike, stalel xkuxlejalik, sk'opojelik, xchi'uk li k'usi yan xtun yu'unik jech k'ucha'al k'opojepal xchi'uk computadora.

III.- Pasel, editar, ach'ubtasel, spukel xchi'uk ta tunesel li svuntak jchanvunetik pasbil ta bats'i k'op li' ta jlumaltik Chiapas.

IV.- Ich'el ta muk' li chanobvunetik jech k'ucha'al *normales bilingües interculturales*, xchi'uk li jchanubtasvanejetike ta abtejik li bu ko'ol no'ox xk'opoj xchi'uk li chanvunetike, ja' no jech ta xich'ik ta muk' sventa bu xchan lek abtel li jchanubtasvaneje ti bu yakal ta x-abteje.

V.- Ta xich' ich'el ta muk' li k'usi snopik li krischanoetik ta jlumaltik xchi'uk li namtal vinek antsetike, k'alal ta xich' pasel li sk'elobil vun yu'un jchanubstavanej sventa ta xich chanel li slekilal stalel kuxlejal yu'un li krischanoetike.

VI.- Sa'beel smelolal k'usba lek ta xchanik vun li kerem tsebetike sventa xich'ik ta muk' li skelilal stalel kuxlejal yu'un yan krischanoetik.

VII.- Sa'el k'usba skoltasbaik yan abteletik yu'un ajvalil sventa xchanik ta jmoj li k'ustik sna'ike ta slumalil Mexico xchi'uk ta yan balumil, ja' ta xich'ik ta muk' li kerem tsebetik li' ta jlumaltik xchi'uk li namtaletike sventa ta xchanik li k'usitik sna'ik li yan chanvunetike.

Capítulo XVI

Sp'ijubtasel ch'in kerem tsebetike xchi'uk yojovetik

Artículo 77.- Li sp'ijubtasel ch'in kerem tsebetike ja' ta xalbe smelolal ta k'elel, ta k'uxubinel, sbeiltasel li ch'in keremetik xchi'uk tsebetik sventa sk'upinik ti p'ijilal ti xchanel ti vun ta stojolik, yu'un ja' lek ta ich'el ta muk' stekel ti ololetik ochik li ta chanvune.

Li sp'ijubtasel ch'in kerem tsebetike ja' ich'el ta muk' slekilal stekel ti ololtike, xu' x-och ta xchanel vun sventa ta xchan ti k'usi mu sna'e, ta xak' ta ilel, ta na'el ti k'usi sna'e, ti k'usi xtojob spasele xchi'uk ti yan chanvune.

Artículo 78.- Li sp'ijubtasel ch'in kerem tsebetike ja' sventa slekilal xchanel vun yu'un ti ololetike, ta x-ochik ta chanvun ti buch'utik mu'yuk to yakale. Ja yu'un li Secretaría ta sa'be smelol slekilal chanvun. Jech k'ucha'al li'i.

I.- Ich'el ta muk' stekel ti sp'ijilal li jchanvunetike, xchi'uk spatomal yo'ontonik sventa xichik' ta muk' li yutsilal chanvun yu'unik li kerem tsebetike.

II.- Ch'iesel ta stojolal ti k'usitik sna'ik ti kerem tsebetike, ti sp'ijilalik xchi'uk ti k'usi lek snopbenal yu'unik ta komon.

III.- Ich'el ta muk' li chanvun yu'unik li kerem tsebetike, li sp'ijilalike xchi'uk li yutsilal yo'ontonik xlanj yu'unik li chanvune ta stojolike.

IV.- Ak'el ta ilel lekilal abtel sventa mu'yuk buch'u xkom xchanel li vune, ja' lek ti ta xchan stekelik, manchuk me sna' bats'i k'op, me yakal ta xk'ot ta ch'ulna, o me yan-o snopel yu'un li jun jchanvune, me kerem o me tseb, ja' no jech k'ucha'al me yan-o sp'ijilal xchi'uk li k'usi xtojob spasele.

V.- Ich'el ta muk' ti k'usi sk'an yu'un sventa xchanik li vun li kerem tsebetike.

VI.- Koltael li chanvunetik ti bu xtojobik lek xchanel ti vune, sventa xchi'es ti sp'ijilalik sventa staik li slekilal kuxlejal yu'unike, ja' no jech sventa staik abtel xchi'uk chich'ik ich'el ta muk' ta stojolalik ta skotol krischanoetik ta jlumaltik xchi'uk ta yan lumetik.

Artículo 79.- Li sp'ijilal chanvun yu'un kerem tsebetik k'alal oy yu'un une yojovalike ja' sventa, xchi'uk li buch'utik lek oy sp'ijilal ta xchanel li vune. Ta xich'ik ich'el ta muk' sventa spatomal yo'ontonik ta stojolik li kerem tsebetike.

Li ch'in ololetike k'alal oy yu'un une yojovalike, ta xchanik vun sventa yu'un yox chopal sba p'ijubtasel, ta skelil smelolal abtel yu'un li jchanubtasvaneje.

Jelubtasel ta bats'i k'op tsotsil

Buch'utikuk mu k'otuk ta chi'nele, stak' albel ti xnelet batel yo'onton ti ja' jtunel osba ta chanel yu'un jtuktik jkuxlejaltik ta jchi'ilaltik xchi'uk jch'ielaltik, ja k'ucha'al ta xich' pasel svunal lo'il k'op xchi'uk ta xich' pasel jtunel koltavanej abtejebal.

Li k'ucha'al ojtikinajelal xchi'uk sk'elolal chanobvun yu'un slekilal jchanunentik xchi'uk buch'utik stuk'ilal sjolal, li ajvalil yu'un chanobvun li ta muk'ta lum, ja' k'ucha'al slekilal snopbenal yu'un xchi'uk chak' stojola yu'un, chich' pasel meltsanel stuk'ilal k'uyelanil ta k'elel talem, ach' sme' mukta t'unobil p'ijubtasel vun k'uxi yo' xjelab batel buch'u chak' ta ilel batel xchi'uk svunal slajebal a chan vun li ja'onox tsots stuk'ilal sikebal yoxchopal chanobvun, muk'ta bijubtasel jech k'ucha'al o'lol muk'ta p'ijubtasel xchi'uk muk'ta tsalel yu'un p'ijubtasel, ko'oltasel li k'usi chich' ak'el ta k'elel li k'usi yak'oj tal li mukta ajvalil p'ijubtasel yu'un balomil *federal*.

Li snailal p'ijubtasvanejetik ja' li yuun ta *Constitucion Politica del Estado Libre y Soberano de Chiapas* ja chak' ta jtuktik yu'un, xu' spasel vunetik yu'un ajaletik p'ijubtasvanejetik ta muk'ta lum ja' k'ucha'al stak' ko'oltasel jk'optik jlo'iltik, li sk'elobil xchanel k'uxi yo' xjelab batel xchi'uk svunal slajebal xchan vun, ja' yu'un jchanunetik ti buch'utik lek p'ij snaik xchi'uk buch'utikuk jelaven slekil sp'ijilik.

P'ijubtasel buch'u Staoj svokol sbek'tal stakupal ja' xu' ko'olsba ta albel k'uyelanil stak' pasel stot sme'ik, jech k'ucha'al jchanobtasvanejetik xchi'uk j-abteletik Yoxchopal sba p'ijubtasel xchi'uk o'lol muk'ta bijubtasel li ja'ono'ox bu lek x-och j- chanunetik ti buch'utik oy sbokolike ta p'ijubtasel.

Mantalil 80.- k'alal ta ak'el li mantalil li'e, ja' sk'oplal yu'un p'ijubtasel j- chanunetik ti buch'utik oy sbokol sbek'talik xchi'uk ti buch'utik lek p'ij snaik xchi'uk buch'utikuk jelaven slekil sp'ijilik o yantik mu x-ochik ta chanvun xchi'uk ta spaselal.

La secretaría, ja' k'ucha'al yepal sk'oplal xchi'uk ja' ono'ox k'ucha'al smantalil k'uyelan ak'el ta ilel li cholbil mantal ta snail jk'elvanal yu'un bijubtasel ololetik ti bu oy sbokolik, ja' ta sk'an chanubtasel k'uyelan ta pasel jtos abtelal p'ijubtasel, jech ta pasel li'e.

I. Ch'amunbil buch'utik na' p'ijubtasel buch'u Staoj svokol sbek'tal stakupal, oy no'ox stak' alel xchi'uk mi jech mi mechuk ta k'elel chal ti jchanunetik k'alal mi oy sbokolik, totil me'il xchi'uk uts' alal, j-abteletik jchanubtasvanejetik xchi'uk ja'ono'ox, buchutik oy sbokolik sbek'tal stakopalik, ja' k'ucha'al oy derecho stojolal ta p'ijubtasel jchanunentik ti buch'utik oy sbokolik ta xchanel vunetik.

II. Ta sk'an yak'bel epal sbeilal ti bu ta xich' ak'el ti buchutik oy sbokolik sbek'tal stakopalik jchanunetik, ja'no'ox chich' ek ti buch'u sk'an x-ochik ta snail chanobvun spas sp'jil ti bu chak'ik ta snopel vune, ja' ono'ox ti bu oyik ta snailal chanobvun ja'uk yu'un ti mu spas x-ochik ti butik oy snopel vun ta sjunul k'ak'al.

III. Ta x-abtej ta tojol ti buchutik oy sbokolik sbek'tal stakopalik yu'un skolta ti ol nich'onol jnopvunetik ti buch'utik oy sbokolik; yantik jbok' ja'no'ox chich' ti buch'utik jelabem ta sp'ijilik ta yepal ti butik subjil ta ak'el ti chanobvune.

IV. Xchapanel k'usi ta utel ta xich' k'eel xchi'uk sna'el k'ucha'al ti butik ta sk'an koltael ti ol nich'onol yu'un jech mu'yukuk ta sta smakobil sp'ejel p'ijubtesel xchi'uk buch'utik ta xak'ik ta a'iyey ti bu layal yo'ontonik ti ololetike.

V. Ta sk'an ta yich' p'ijubtasel stekel ti jchanubtasvanejetik yu'un jech, ti bu oy ta stojolik ta stak' sk'elik xchi'uk slajesel ti smakobil stekel ti stojol ti p'ijubtasel xchi'uk butik ta xak'ik ta a'iyey ti bu layal yo'ontonike, xchi'uk ja' jech ta skoltael ti olnich'onol ti jchanunetik ti buch'u jech ta sk'an koltaele.

VI. Ta sk'an ta xich' ak'el sk'anel ta slekilal ti butik ta sk'an ta xich' nopel ta stojol ti olnich'onol jchanunetik ti oy staojik bokol yu'un jech ta sta slekil skuxlajel ta stuk no'ox skuxlejal ja k'ucha'al stak' chinel buch'utik xchi'uk stak'uk spas ti bintik ants ta sk'an yo'ontone.

VII. Yak'el ta na'el jtaletik, k'ucha'al ta spasel yu'un ta smeltsanel ti junukno'ox jkuxlajaltik ti buch'utik oyik ta stojol ti jp'ijubtasbanej ta olnich'onol, yu'un jech ta yich' lok'esel ta jtelelaltik ta ants vinik ta smak sbejel ti p'ijubtasele.

VIII. Ak'el yepal k'ustik xchapel xchi'uk skojolkoj jmoj chi jbat ti k'usi oy ta jk'antik ta jchantikbatel yu'un jkuxlejaltik mi oy jbokolaltik o mu'yuk, oyuk no'ox jamaluk jbetik ta chanobvun ta jtekelaltik.

IX. Yu'un jchanunetik ta xich' chapanel k'uyelan ta xbat spaselal p'ijubtasel ta sjunul ja'bil, ti ja'no'ox jk'anbatik jtuktik xchi'uk ta jtsalbatik ta abtelal chlok' spasel, jech xu' k'un xi j-ochotik ta jtekeltik xchi'uk jbolastikbatel ta snopel xchanelal slekil k'ustik xch'uk k'usu jcanojtitik ta jch'ielaltik.

X. Spasel k'ucha'al stak' pasel ti xchajpanel ti sp'ijiltasel olnich'onol xchi'uk xchapanel ti sk'elbilal nopel vun ja' k'ucha'al ta xtun yu'un ti buch'utik oy sbokolik sbek'tal stakopalik ta chanobvun, ja' k'ucha'al xich'tael ti k'uyelan xchapanbil ta komon ta sbailal yoxtosal p'ijubtasel.

XI. Sts'ibael xchapanelsbal xchi'uk stojolaltak ajvalil xchi'uk ma'uk stojolal ajvalil yu'un ta xich' p'ijubtasel xchi'uk kabetik yabtel ti olnich'onol ti buch'u sk'an koltael ta snopel vun ti buch'utik oy sbokolik xchi'uk ti buch'utik mu staoj sbokolik yu'un jechuk stak' spas ta stuk ti k'usitik ta xich' pasel, ja' yu'un teme ma stak' x-och ta chanvun yu'un ti toyol ti sja'bilale.

Mantalil 81.- Ja' ta sk'an ta xich' ichel ta muk' ja' k'ucha'al junuk no'ox ta jnoptik xchanel vun p'ijubtasel (educación inclusiva), *ta Secretaria*, k'alal buti oy ta stojol, ta me sk'an chapanel k'ucha'al ta ak'el ta xich' pasel, ja' k'ucha'al li'e:

I. Ak'el ta nopel ti k'ucha'al jmoj sjunul ko'ol k'uyelan chbat ta pasel sts'ibtael xot k'op yu'un p'ijubtasel (Sistema Braille), yantik k'ucha'al k'usi chich' pasel xchi'uk k'ucha'al ta xich' pasel ti a'yijebal xchi'uk yantik no'ox ja' no'ox yantik k'usi ta pasel ta xich' ak'el ta na'el xchi'uk spaselal ti k'op a'yej, ja' jech k'uyelan ta ak'el ta tojobtasel xchi'uk koltabil ta stojolik.

II. Ak'el ta nopel ti k'uyelan ta pasel ti x-a'yanik ti olnich'onat ti buch'u mu la ya'yik k'op a'yej (*Lengua de Señas Mexicana*) ja' k'ucha'al yantik ta sna'ik pasel ti olnich'onat jchanun xchi'uk p'ijubtasel ta a'yej kaxlan k'op (español) ta stojol ti olnich'onat ti buch'u la ya'yik k'op a'yej.

III. Xchapanel lek ta stojol ti olnich'onat jchanvun ti buch'u mu la yil sakil osilal(ciegos), ti buch'u mu la ya'ik k'op a'yej(sordo) ko'ol buch'u oy mu'yuk chapal sbek'tal stakopal yu'unik sba ta bokolil, yu'un ta yich' p'ijubtasel ta stojol ta ojtakinel k'op a'yejetik xchi'uk k'ucha'al yantik ta xich' jelubtasel ti k'op a'yej ja' k'ucha'al yantik ta sk'an koltael ti olnich'onat ja'no'ox xich' ta xchapanel ta sjoyobal yu'un jechuk stak' slekubtas skuxlajel, sp'ijil, yantik ta sboles yabtel xch'iuk ti oy skuxlajel ta slumalik.

IV. Xchapanel ti k'usitik ta sk'an chapanel ta stojol ti buch'utik oy sbokolik ta skuxlejalik (ta stojol beilal, ayej, yaiyej k'op, yu'un ants viniketik xchi'uk yantik).

V. Ak'benal ta stojol jchanunetik ti buch'utik jelavem ta sp'ijil te ta koltael ja' k'ucha'al yantik sna', ta sk'an ko'ol slekilal xchi'uk buch'utik ta xtun yu'un.

Mantalil 82.- Jmoj sjunul ko'ol k'uyelan chbat ta pasel yu'un muk' ta lum ta me xich' ta muk' stekel ti buch'utik chapanik ta stojol ti yochemical ti ak'bil ta na'el li' ta mantalil, ja'ik mantalil ti yantik chapanbil ta koltael ti buch'utik oy sbokolik ta kuxlajel(ta stojol sbeilal, ayej, yaiyej k'op, ta sk'elel osil; yantik xtok) *Ley General para la Inclusión de las personas con Discapacidad*; ta mantalil *Ley Federal para Prevenir y Eliminar la Discriminación* xch'uk no'oxtok yantik mantaliletik te ta xich' tunesel; *Ley que Previene y Combate la Discriminación en el Estado de Chiapas*; *Ley para la inclusión de las personas con discapacidad el Estado de Chiapas*, xch'iuk yantik mantalil ti butik ta xal ti k'usitik ta yich' pasel."